

FrameNet як інструмент перекладознавчого аналізу на прикладі звукосимволізмів

Запропоновано новий підхід використання корпуснобазованого онлайн лінгвістичного ресурсу FrameNet у перекладознавчому аналізі різних класів лексики. Досліджено роль фреймового підходу для визначення адекватності перекладу.

Термін *фрейм* – один із базових у когнітивній науці – трактують по-різному і вживають непослідовно. Більшість лінгвістів тлумачать його як структуру репрезентації знань і досвіду про певну стереотипну ситуацію та її учасників (В. Дем'янков, О. Кубрякова, Дж. Лейкоф, Р. Ленекер, Д. Норман, О. Селванова, Ч. Філмор та ін.) [цит. за В. Іващенко: 1, с. 390]. Трактують концепції М. Мінського та перенесення її з галузі штучного інтелекту до лінгвістичної площини сприяла розвиткові фреймової семантики. Ч. Філмор порівняв фрейм із пропозицією, предикатно аргументною рамкою і використав поняття «фрейм» для «опису семантичних ролей складників ситуації як відмінкової рамки й розуміння нової інформації на підставі шаблону цієї рамки» [3].

На нашу думку, саме фреймовий підхід дає більш послідовний і теоретично обґрунтований підхід до перекладу ономатопеїчної лексики. Семантика кожного звукосимволізму визначається як окремий фрейм, тобто як інформаційна структура, що відображає увесь комплекс знань, уміщених у лексичній одиниці, що позначає певний звук. Фрейм звукосимволізму охоплює інформацію про якість звуку, його походження, ситуації, які супроводжуються цим звуком чи почуттям, а також створений ними ефект.

Необхідність використання фреймів зумовлена особливостями семантики ономатопеїчної лексики, які, як і назви кольорів, характеризуються поняттям семантичної розмитості. Ця особливість полягає у тому, що людині буває важко називати той чи інший звук, із яким вона стикається в об'єктивній реальності. Один і той самий звук може бути названий по-різному. Аналогічно складно пояснити причину вибору конкретного значення в синонімічних парах звукосимволізмів. Варто наголосити, що більшість звуків і рухів, подані в ній через ономатопеї, при перекладі в англійській мові передаються за допомогою дієслів, наприклад:

Figure 1: *Sutasuta-to* 'walking briskly' vs. *asi-baya-ni* 'with quick steps'

Brisk_steps		Quick_steps	
SELF_MOVER	① [+sentient]	SELF_MOVER	① [+sentient]
AREA	②	AREA	②
MTR_PTN	walking	MTR_PTN	walking
INNER_STATE	confident	INNER_STATE	
SPEED	quick ←	SPEED	
PATH_STABILITY		PATH_STABILITY	
SOUND	inconspicuous	SOUND	
SHOES	normal ←	SHOES	

Рис. 1. Англломовний переклад японських віддієслівних ономапопей у системі FrameNet

Найважливішим практичним здобутком фреймової семантики став проєкт **FrameNet** на базі англійської мови, створений Ч. Філмором при Міжнародному інституті комп'ютерних наук у м. Берклі (Каліфорнія).

Структурні особливості системи **FrameNet** – це корпуснобазований онлайн лінгвістичний ресурс, в основі якого знаходяться принципи фреймової семантики. Він складається з бази даних фреймів, де подано детальну інформацію про семантичні та синтаксичні характеристики кожної одиниці та можливі альтернативні шляхи передачі понять, які розташовані в одному і тому ж домені [1, с. 390–391].

Система **FrameNet** представляє фрейм як знання про певну частину реального світу в схематизованій формі. Кожен фрейм, що входить у **FrameNet**, складається зі фреймових елементів (frame elements – FEs), лексичних одиниць (lexical units – LUs) та інформації про зв'язки між цими фреймами (frame-frame relations).

Фреймові елементи характеризують учасників фрейму, а у системі **FrameNet** їх диференціюють як ядерні (core FEs) та периферійні (peripheral FEs). Ядерні фреймові елементи – це обов'язкові елементи, хоча не завжди є чітко вираженими [1, с. 392]. Для анотації речень у системі **FrameNet** застосовують ще додаткові фреймові елементи (extra-thematic FEs). Вони позначають інформацію, необов'язкову для опису фрейму.

Фрейми у системі **FrameNet** утворюють єдину ієрархію. Зростання кількості ідентифікованих й означених фреймів визначило необхідність опрацювання принципів поєднання фреймів. У підсумку – такі зв'язки об'єднуються у три основні групи: 1) узагальнення (generalization relations); 2) структури подій (event structure relations); 3) послідовності (systematic relations) [1, с. 392–393], наприклад:

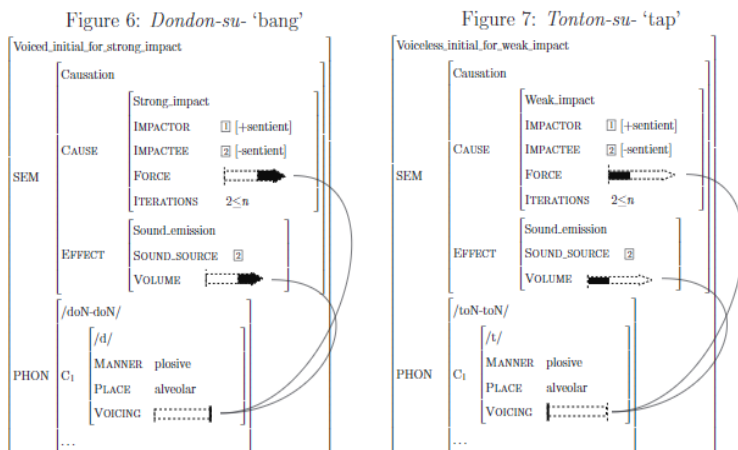

Рис. 2. Структура фреймів японських ономатопей у системі FrameNet

Зв'язки між лексичними одиницями (полісемію, синонімію, антонімію, гіпонімію та ін.) не є прямо представленими у системі FrameNet [2, p. 333]. Лексичні одиниці добирають за таким критерієм: якщо одиниця активує доступ до фрейму у свідомості людини (за Ч. Філмором, «пробуджує» його), то вона входить у такий фрейм [2, p. 315–319]. Ч. Філмор вважає, що до більшості фреймів ми маємо доступ від народження (наприклад, до фреймів, які структурують знання про базові фізичні, ментальні процеси та явища). Засвоюючи мову, ми акумулюємо кількість фреймів, якими оперуємо, а тому кожна людина, беручи до уваги на свій досвід та знання, має унікальний набір доступних їй фреймів, у які ці знання та досвід структуровані.

Фрейми у системі **FrameNet** поєднуються за принципом наслідування: дочірній фрейм (child frame) конкретніший, ніж материнський (parent frame); фрейми можуть мати різну кількість материнських і дочірніх фреймів або не мати їх узагалі. Отже, FrameNet – це не просто база даних, а складна система, що показує взаємозв'язки й ієрархію фреймів [1, с. 397].

Висновки

Виходячи з теоретико-методологічних положень дослідників, які обґрунтували теорію фреймів, та керуючись досвідом вітчизняних і зарубіжних когнітивістів при здійсненні фреймового аналізу одиниць мови та мовлення, розглядається як система концептів, які взаємопов'язані так, що для розуміння одного з концептів необхідно зрозуміти усю систему, і своєю чергою представлення одного з концептів робить можливим доступ до усіх інших.

У зазначеному аспекті «фрейм» є спорідненим за змістом до терміну «відмінкова рамка», тобто системи вибору мовних засобів, пов'язаних із

прототипом типової ситуації. На відміну від інших типів когнітивних одиниць (поняття, образу) фрейм представляє змістовий каркас майбутнього висловлювання, релевантний завданням його перекладацького відтворення.

Вивчення фреймів у системі FrameNet дає можливість зрозуміти механізми концептуалізації об'єктивованих у мові понять та явищ дійсності. Ці моменти дають можливість охарактеризувати фреймовий аналіз актуальним не лише серед лінгвістів, але й серед перекладознавців.

Список літератури

1. Іващенко В. Л. Функціональна топологія концептів як одиниць культури. *Вісник Львівського національного університету ім. І. Франка. Сер. Філологічна*. 2004. Вип. 34. Ч. 1. С. 390–397.
2. Fillmore C. J., Baker C. A frames approach to semantic analysis. *The Oxford handbook of linguistic analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2010. P. 313–340.
3. Fillmore Ch. J. Frame Semantics for Text Understanding. NAACL WordNet and Other Lexical Resources Workshop. URL: <http://www.ccs.neu.edu/course/csg224/resources/framenet/framenet.pdf>.
4. Fillmore Ch. J. Toward a Frame-based Lexicon: The Semantics of Risk and its Neighbours. *Frames, Fields and Contrasts*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Assoc, 1992. P. 75–102.